

MICHAEL MORYS-TWAROWSKI
(Wydział Historyczny Uniwersytetu Jagiellońskiego)

JAN SZTWIERTNIA (1850–1912). DZIAŁACZ NARODOWY I SPOŁECZNY ZE ŚLĄSKA CIESZYŃSKIEGO

Jan Sztwiertnia, działacz narodowy i społeczny pochodzący z Kisielowa na Śląsku Cieszyńskim, pozostaje osobą zapomnianą w regionalnej historiografii¹. Tymczasem była to postać aktywna nie tylko w życiu rodzinnej wsi, ale w skali całego regionu. Jego decyzje polityczne pokazują też, jak skomplikowane były stosunki w polskim obozie narodowym na przełomie XIX i XX w.

Sztwiertnia pochodził z rodziny chłopskiej od pokoleń mieszkającej w Kisielowie², wiosce położonej między Cieszynem a Skoczowem. Był synem Józefa Sztwiertni (zm. 18 II 1883), zagrodnika, i jego żony Marii z domu Brak (zm. 18 I 1884)³. Urodził się 18 VI 1850 r. w Kisielowie i został ochrzczony następnego dnia w kościele katolickim pw. św. Mateusza Apostoła w Ogrodzonej⁴. Najpewniej uczęszczał do szkoły w Ogrodzonej, której kierownikiem w tym czasie był Jan Wicherek (zm. 1874), związany z polskim ruchem narodowym⁵. Przypuszczalnie sympatyzował z nim ojciec Jana Sztwiertni. Wiadomo, że na początku lat 70. XIX w. jeden z mieszkańców Kisielowa abonował „Gwiazdkę Cieszyńską”⁶. Być może był nim Józef Sztwiertnia, jeśli wziąć pod uwagę fakt, że w kolejnym pokoleniu to jego syn był najaktywniejszym polskim działaczem pochodzącym z niewielkiego Kisielowa.

¹ Por. Józef Gołec, Stefania Bojda, *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej*, t. 1, Cieszyn 1993, t. 2, Cieszyn 1995, t. 3, Cieszyn 1998; *Elektroniczny Słownik Biograficzny Śląska Cieszyńskiego*, dostępny na stronach internetowych Książnicy Cieszyńskiej w Cieszynie, <http://www.kc-cieszyn.pl/cgi-bin/2/makwww.exe> (dostęp: 18 II 2011 r.).

² W urbarzu (spisie powinności chłopskich) Kisielowa z 1770 r. zostali odnotowani zagrodnik Jan Sztwiertnia i chałupnik Andrzej Sztwiertnia; Archiwum Państwowe w Katowicach Oddział w Cieszynie (dalej: APK OC), Komora Cieszyńska, sygn. 2583.

³ Parafia rzymskokatolicka pw. św. Mateusza Apostoła w Ogrodzonej (dalej: PMAO), Metryki zgonów, t. 2, Kisielów, s. 37–38.

⁴ *Ibidem*, Metryki chrztów, t. 2, Kisielów, s. 55.

⁵ „Gwiazdka Cieszyńska”, 1874, 9. Jan Wicherek był członkiem Czytelni Ludowej w Cieszynie („Gwiazdka Cieszyńska”, 1862, 10). Por. Władysław Szwe d a, *Z dziejów Ogrodzonej*, Ogrodzona 2008, s. 91.

⁶ „Gwiazdka Cieszyńska”, 1870, 13; 1871, 52.

Jan „od młodości brał żywy udział w pracy społecznej, pracując gorliwie w licznych towarzystwach rolniczych”⁷. 10 XI 1874 r. ożenił się z Zuzanną, córką Jerzego Kajzara, chałupnika w pobliskim Dębowcu⁸, później nabył rodzinny grunt w Kisielowie oznaczony numerem 9⁹, a w 1879 lub 1880 r. został wybrany na wójta i sprawował ten urząd aż do śmierci¹⁰.

W tym czasie polski ruch narodowy na Śląsku Cieszyńskim nie stanowił monolitu. Do głosu doszły różnice wyznaniowe. O ile w 1873 r. posłem do Rady Państwa w Wiedniu został ewangelik Jerzy Cieńciała, na którego głosowali także katolicy, o tyle w kolejnych wyborach w 1879 r. wśród części ewangelików górę nad interesami narodowymi wzięła solidarność wyznaniowa, przez co polski kandydat, ks. Ignacy Świeży, przegrał wybory. W takiej sytuacji katolicy postanowili zorganizować się na własną rękę, zakładając w 1883 r. Związek Śląskich Katolików. W odpowiedzi ewangelicy rok później założyli Polityczne Towarzystwo Ludowe¹¹.

Jan Sztwiertnia jako katolik popierał Związek Śląskich Katolików. Udzielał się w nim niemal od samego początku. 2 XI 1883 r. był obecny na zgromadzeniu tej organizacji w Skoczowie. „Mówił, jakiego posła mamy obierać – donosił korespondent „Gwiazdki Cieszyńskiej”. – Mowa jego wyborna zasługiwałaby na ogłoszenie, i powiedziana płynnie głosem dźwięcznym i przyjemnym znalazła powszechne zadowolenie i bardzo się podobała. P. Sztwiertnia występował po raz pierwszy jako mówca, i zrobił nam nadzieję, że z dobrym skutkiem będzie przemawiał na zgromadzeniach”¹². Nieco ponad rok później, 14 I 1885 r., został wybrany do wydziału

⁷ *Ibidem*, 1912, 93; „Poseł Ewangelicki”, 1912, 47.

⁸ PMAO, Księga zapowiedzi przedślubnych (1859–1905); Urząd Stanu Cywilnego w Dębowcu (dalej: USCD), Metryki ślubów parafii rzymskokatolickiej p.w. św. Małgorzaty w Dębowcu – Dębowiec (1812–1891), s. 69. Jerzy Kajzar zamieszkał później w domu Sztwiertniów, gdzie zmarł 28 IV 1885 r. w wieku 65 lat; PMAO, Metryki zgonów, t. 2, Kisielów, s. 34.

⁹ APK OC, Komora Cieszyńska, sygn. 1942/57, k. 149v–150. Na przełomie 1812 i 1813 r. kupił go Paweł Sztwiertnia, który w 1845 r. sprzedał go swojemu synowi Józefowi.

¹⁰ We wspomnieniach pośmiertnych pisano, że zmarły w listopadzie 1912 r. Sztwiertnia sprawował ten urząd przeszło 32 lata (*Kronika gminy Kisielów*, wyd. Anna Machej, [w:] *Wybór źródeł do dziejów społeczno-gospodarczych i religijnych Śląska Cieszyńskiego*, wyd. Idzi Panic, Anna Machej, „Acta Historica Silesiae Superioris”, t. 10, Cieszyn 2002, s. 92) albo przez 33 lata („Rolnik Śląski”, 1912, 22; „Ślązak”, 1912, 47). W cieszyńskim oddziale Archiwum Państwowego w Katowicach brak materiałów związanych z działalnością gminy Kisielów z czasów austriackich (por. APK OC, Akta Gminy Ogrodzona, zwł. sygn. 1).

¹¹ Józef Chlebowczyk, *Wybory a świadomość społeczna na Śląsku Cieszyńskim w drugiej połowie XIX wieku*, Katowice 1966; Edward Buława, *Od wspólnoty etnicznej do ukształtowania się wspólnot narodowych (1840–1917)*, [w:] *Śląsk Cieszyński. Środowisko naturalne. Zarys dziejów. Zarys kultury materialnej i duchowej*, red. Władysław Sosna, Cieszyn 2001, s. 178–179. Por. Jan Galicz, *Ks. Ignacy Świeży. Jego życie i działalność*, Cieszyn 1933, s. 102–109; *idem*, *Związek Śląskich Katolików (1883–1933)*, Czeski Cieszyn 1933; [Emanuel Grim] *Ślązak, Rzut oka na pięćdziesięciolecie polsko-katolickiej organizacji politycznej Ziemi Cieszyńskiej „Związku Śląskich Katolików”*, Cieszyn 1933, s. 8–21.

¹² „Gwiazdka Cieszyńska”, 1883, 49. O zdolnościach oratorskich Sztwiertni zob. też „Przegląd Polityczny”, 1900, 15.

(zarządu) ZŚK¹³. W tym samym roku wszedł w skład komitetu wyborczego ks. I. Świeżego, któremu tym razem udało się dostać do wiedeńskiego parlamentu¹⁴. W 1890 r. należał do komitetu wyborczego popierającego I. Świeżego, polskiego ewangelika dr. Jana Michejdę i Czecha Waclawa Hrubego jako kandydatów do Sejmu Śląskiego w Opawie¹⁵. W wyborach do parlamentu wiedeńskiego w 1891 r. ponownie znalazł się w komitecie wyborczym ks. I. Świeżego¹⁶. Zgodnie z nadziejami cytowanego korespondenta „Gwiazdki Cieszyńskiej” Sztwiertnia przemawiał przy różnych okazjach, m.in. w 1886 r. na zgromadzeniu ZŚK w Brennej¹⁷ czy w 1888 r. na uroczystym otwarciu Domu Katolickiego w Cieszynie¹⁸. W zarządzie ZŚK był rzecznikiem bliskiej współpracy z polskimi ewangelikami¹⁹.

Mimo założenia osobnych organizacji politycznych katolicy i ewangelicy popierający polskie stronnictwo narodowe na Śląsku Cieszyńskim, starali się współpracować. W 1885 r. wspólnie założyli Macierz Szkolną Księstwa Cieszyńskiego, stowarzyszenie mające zbierać fundusze na założenie polskiej szkoły średniej w Cieszynie, którą udało się otworzyć 10 lat później²⁰. J. Sztwiertnia był jednym z 12 założycieli Macierzy Szkolnej, a 3 II 1886 r. został wybrany do jej zarządu²¹. Zasiadał w nim do 1895 r., a do stowarzyszenia należał zapewne do końca życia²². Członkowie Macierzy wspierali polskie gimnazjum nie tylko poprzez roczne składki, ale także organizując zbiórki pieniędzy w czasie wesel. Również Sztwiertnia starał się pozyskiwać pieniądze tą drogą²³. Był też członkiem Dziedzictwa bł. Jana

¹³ „Gwiazdka Cieszyńska”, 1885, 3. Wybierano go też w latach następnych; *ibidem*, 1891, 21; 1893, 22; 1894, 26; 1896, 42; 1899, 48.

¹⁴ *Ibidem*, 1885, 20.

¹⁵ „Przegląd Polityczny”, 1890, 12.

¹⁶ „Gwiazdka Cieszyńska”, 1891, 9.

¹⁷ „Poseł Związku Śląskich Katolików”, 1886, 7, gdzie przedrukowano przemówienie Sztwiertni.

¹⁸ „Gwiazdka Cieszyńska”, 1888, 42.

¹⁹ „Przegląd Polityczny”, 1890, 4; „Przyjaciół Ludu”, 1890, 5.

²⁰ *Polskości bastion. Szkice z przeszłości Macierzy*, red. Robert Danel, Cieszyn 1985. Por. Franciszek Popiołek, *Macierz Szkolna Ziemi Cieszyńskiej, jej powstanie i działalność*, [w:] *Ziemia Cieszyńska w drodze do Polski Ludowej*, Cieszyn 1947, s. 28–30; Ludwik Brożek [Jan Kurzelowski], *Macierz Ziemi Cieszyńskiej (1885–1960)*, „Pamiętnik Cieszyński”, 1, 1961, s. 31–33; *Liceum im. A. Osuchowskiego w Cieszynie 1895–1995. W stulecie założenia pierwszego polskiego gimnazjum na Śląsku*, red. Idzi Panic, Cieszyn 1995.

²¹ „Gwiazdka Cieszyńska”, 1886, 6; „Przyjaciół Ludu”, 1886, 3; Brożek, *Macierz*, s. 32.

²² „Sprawozdanie Macierzy Szkolnej dla Księstwa Cieszyńskiego”, 1886–1912; Józef Golec, *Władze towarzystwa*, [w:] *Polskości bastion*, s. 55. Do 1907 r. w sprawozdaniach rocznych Macierzy Szkolnej publikowano listy członków. W 1908 r. Sztwiertnia był wymieniony jako delegat Macierzy. Wątpliwe, by wystąpił z Macierzy po 1908 r.

²³ W 1897 r. na weselu Pawła Gabzdyla w Dębowcu zebrał 1 złr 80 ct; „Gwiazdka Cieszyńska”, 1897, 51. Także na weselu córki Jana Sztwiertni, Anny, zrobiono zbiórkę na Macierz Szkolną Księstwa Cieszyńskiego; „Gwiazdka Cieszyńska”, 1901, 8.

Sarkandra, polskiego stowarzyszenia zajmującego się wydawaniem przede wszystkim książek religijnych i powieści; w 1904 r. został wybrany do jego zarządu²⁴.

J. Szwiercniak był działaczem nie tylko regionalnym, ale i lokalnym. Część podejmowanych przez niego przedsięwzięć była nakierowana na teren rodzinnej wioski i parafii. W 1897 r. był jednym z założycieli i pierwszym przewodniczącym Kasy Reiffeisena w Ogrodzonej²⁵. Przewodniczył komitetowi kościelnemu w Ogrodzonej²⁶ oraz miejscowemu Kółku Rolniczemu, które spełniało też funkcję ośrodka kultury (miało własną bibliotekę)²⁷. Jego sukcesem jako wójta było wybudowanie szkoły w Kisielowie w 1904 r.²⁸ Stał też na czele komitetu, który zajął się budową nowego cmentarza katolickiego w latach 1908–1909²⁹. Był członkiem zarządu Czytelni Katolickiej w Skoczowie³⁰. Wielokrotnie wybierano go do Wydziału Drogowego w Skoczowie³¹ i Rady Szkolnej Powiatowej w Cieszynie, a po 1904 r. w Bielsku³². W 1905 r. wspólnie z Jerzym Głajcarem, wójtem Puńcowa, i Janem Zającem, wójtem Ogrodzonej, postulował, by dzieci w szkołach ludowych miały wakacje w tym samym czasie co uczniowie szkół średnich. Argumentowali to

²⁴ „Gwiazdka Cieszyńska”, 1904, 22. O samym Dziedzictwie zob. Rudolf Tomanek, *Dorobek półwiekowej działalności oświatowej. Krótki zarys dziejów i prac Dziedzictwa błog. Jana Sarkandra dla Ludu Polskiego na Śląsku 1873–1923*, Cieszyn 1924; Galicz, Ks. Ignacy Świeży, s. 99–102; Franciszek Moroń, *Dziedzictwo bł. Jana Sarkandra dla Ludu Polskiego na Śląsku. Przypomnienie i uzupełnienie*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, 13, 1980, s. 279–307; Krystyna Heska-Kwaśniewicz, „Dziedzictwo Błogosławionego Jana Sarkandra dla ludu polskiego na Śląsku”, „Kalendarz Cieszyński 1994”, Cieszyn 1993, s. 65–68; Stefan Król, *Polskie stowarzyszenia, organizacje kulturalne i oświatowe Śląska Cieszyńskiego (od połowy XIX stulecia)*, [w:] *Śląsk Cieszyński. Środowisko naturalne. Zarys dziejów. Zarys kultury materialnej i duchowej*, red. Władysław Sosna, Cieszyn 2001, s. 405.

²⁵ „Gwiazdka Cieszyńska”, 1897, 3.

²⁶ *Ibidem*, 1891, 33.

²⁷ *Ibidem*, 1896, 46; 1898, 22.

²⁸ *Kronika gminy Kisielów*, s. 90. Szkoła została zniszczona przez Czechów w czasie najazdu w 1919 r.; „Gwiazdka Cieszyńska”, 1919, 24.

²⁹ *Kronika gminy Kisielów*, s. 91–92. Obok komitetu katolickiego zawiązał się komitet ewangelicki, a oba nowo założone cmentarze przedzielała droga prowadząca do posesji nr 28.

³⁰ „Gwiazdka Cieszyńska”, 1890, 48; 1891, 48; 1892, 49. Czytelnia Katolicka w Skoczowie została założona w 1870 r. i istniała aż do wybuchu II wojny światowej; Karol Kajzer, *Pierwsze organizacje. Czytelnia Katolicka*, [w:] *Skoczów od zarania do współczesności*, red. Edward Biszorski *et al.*, Skoczów 1993, s. 285.

³¹ Był jego członkiem przez ponad 20 lat; „Ślązak”, 1912, 47. Por. „Gwiazdka Cieszyńska”, 1884, 51; 1887, 48; 1904, 19; „Przegląd Polityczny”, 1893, 22; 1904, 12; „Ślązak”, 1910, 43.

³² „Gwiazdka Cieszyńska”, 1886, 40; 1901, 49; 1907, 70; 1910, 52; „Przyjaciół Ludu”, 1889, 23; „Przegląd Polityczny”, 1904, 17; 1905, 30; „Dziennik Cieszyński”, 1907, 252; 1910, 145; „Nowy Czas”, 1910, 27; „Ślązak”, 1910, 28. Wybór z 1889 r. został unieważniony na skutek protestu (rekursu) Antoniego Michła, notariusza ze Skoczowa, Kisielów bowiem należał do starostwa bielskiego, ale jednocześnie do gminy szkolnej (Ogrodzonej) położonej już w starostwie cieszyńskim; „Przyjaciół Ludu”, 1890, 1. Sytuacja ta wymusiła zmianę ustawy o nadzorze szkolnym, w myśl której – po nowelizacji – do okręgów szkolnych należały wszystkie gminy, które miały szkoły położone w danym starostwie; „Przegląd Polityczny”, 1890, 20. Po 1904 r. Kisielów stanowił samodzielną gminę szkolną i odtąd należał do okręgu bielskiego.

tym, że w lipcu z powodu prac polowych frekwencja w szkole i tak jest niewielka, a ponadto zmęczone dzieci niewiele wynoszą z lekcji³³.

Sztwiertnia udzielał się także charytatywnie, pomagając organizować „gwiazdki” dla dzieci ze szkoły w Ogrodzonej³⁴. W 1898 r. w czasie uroczystości z okazji 50-lecia panowania cesarza Franciszka Józefa I dzięki staraniom wójta Kisielowa 120 dzieci obdarowano różnymi upominkami: biedniejsze otrzymały odzież i obuwie, a najlepsi uczniowie książeczki w kasie Reiffeisena. Jak pisał korespondent „Gwiazdki Cieszyńskiej”, Sztwiertnia „napomnił dziatki do wdzięczności, grzeczności i sumiennego wykonywania powinności i zakończył uroczystość grzmiącym okrzykiem na cześć Najjaśniejszego Pana i odśpiewaniem 4 zwrotki hymnu ludowego”³⁵. Przekazywał też datki na założony w 1902 r. fundusz stypendialny im. Ignacego Świeżego³⁶ oraz na powstałe w 1905 r. towarzystwo „Opieki nad kształcąca się młodzieżą katolicką im. bł. Melchiora Grodzieckiego”, w którego zarządzie zresztą zasiadał³⁷.

Działal też w Towarzystwie Rolniczym dla Księstwa Cieszyńskiego³⁸. Dbało ono o podnoszenie jakości gospodarowania na Śląsku Cieszyńskim, a jego członkowie zazwyczaj byli związani z polskim ruchem narodowym. Biorąc pod uwagę proporcje między ludnością katolicką a ewangelicką, protestanci byli nadreprezentowani w tym stowarzyszeniu. Przypuszczalnie to w ramach działalności w Towarzystwie Rolniczym J. Sztwiertnia nawiązał współpracę z liderami polskich ewangelików na Śląsku Cieszyńskim. Prezesem stowarzyszenia przez dłuższy czas był J. Cienciąła, poseł do Rady Państwa, a wydawcą „Rolnika Śląskiego”, organu prasowego towarzystwa, pastor Franciszek Michejda z Nawsia. J. Sztwiertnia wstąpił do Towarzystwa Rolniczego w 1895 r., już rok później został po raz pierwszy wybrany do jego zarządu, a od 1897 r. aż do śmierci pełnił funkcję wiceprezesa³⁹. Pod koniec XIX w. oprócz kółek Towarzystwa Rolniczego istniały konkurencyjne kółka katolickie, będące połączeniem tradycyjnych kółek rolniczych z czytelniami, a ich zakładaniu patronował ZSK. W 1896 r. J. Sztwiertnia, będąc we władzach jednej i drugiej organizacji, dążył do połączenia terenowych stowarzyszeń, ale bez efektu⁴⁰.

Na przełomie XIX i XX w. dołączył do grona najważniejszych polskich działaczy na Śląsku Cieszyńskim. W marcu 1899 r. razem z ks. Józefem Londzinem

³³ „Nowy Czas”, 1905, 7.

³⁴ „Przegląd Polityczny”, 1896, 24.

³⁵ „Gwiazdka Cieszyńska”, 1898, 50.

³⁶ *Ibidem*, 1902, 45.

³⁷ *Ibidem*, 1906, 11, 82; 1907, 85; 1908, 103; 1912, 26; Książnica Cieszyńska w Cieszynie, Biblioteka Dekanatu Cieszyńskiego – depozyt, sygn. 331, Księga protokołów „Opieki nad kształcąca się młodzieżą kat. im. bł. Melchiora Grodzieckiego”, s. 1.

³⁸ Jan Heczko, *70 lat Towarzystwa Rolniczego na Śląsku Cieszyńskim 1868–1938*, Czeski Cieszyn 1938.

³⁹ „Rolnik Śląski”, 1895, 4; 1896, 7; 1898, 19; 1899, 13; 1901, 2; 1902, 11; 1903, 8; 1904, 5; 1905, 7; 1906, 8; 1907, 13; 1908, 5; 1909, 2; 1910, 5; 1911, 4; 1912, 4, 22; „Dziennik Cieszyński”, 1911, 54.

⁴⁰ „Gwiazdka Cieszyńska”, 1896, 49; „Rolnik Śląski”, 1896, 23.

i dr. J. Michejdą wszedł w skład delegacji, która we Lwowie została przyjęta na audiencji przez Apolinarego Jaworskiego, prezesa Koła Polskiego w Wiedniu. Ten potraktował deputowanych życzliwie, ale nie robił wielkich nadziei na upaństwowienie polskiego gimnazjum w Cieszynie⁴¹. O pozycji J. Sztwiertni w ruchu narodowym świadczy fakt, że 6 X 1900 r. został wybrany do Rady Naczelnej, która miała wyłonić wspólnych kandydatów wszystkich polskich stronnictw w nadchodzących wyborach do Rady Państwa w Wiedniu⁴². Nieoczekiwanie tego samego dnia ZŚK wysunął kandydatury – w IV kurii Juliana Kreisla, wydawcy „Gwiazdki Cieszyńskiej” i adwokata we Frysztacie, a w V kurii Jerzego Cienciały z Końskiej, robotnika w Trzyńcu. Część członków ZŚK wykazała się w tym wypadku ciasnym partyjnym myśleniem, tym bardziej że we wspomnianej Radzie Naczelnej znaleźli się I. Świeży, dotychczasowy prezes ZŚK, oraz ks. J. Londzin, który wyrastał na czołową postać wśród polskich katolików na Śląsku Cieszyńskim⁴³. 13 października tegoż roku w Cieszynie doszło do obrad Rady Naczelnej. Ostatecznie kandydatem z IV kurii został mianowany dr J. Michejda, a z V kurii J. Sztwiertnia. Przeciwno tej kandydaturze już po głosowaniu ostro zaprotestował ks. Stanisław Stojałowski, twierdząc, że V kuria należy się kandydatowi robotników, poprzednio pozbawionych prawa głosu, a nie rolnikowi⁴⁴. Z kolei socjaliści, których przywódcą w tym czasie był Tadeusz Reger, byli przeciwni J. Michejdzie i J. Sztwiertni jako kandydatom „stronnictwa klerykalno-stańczykowskiego”⁴⁵.

S. Stojałowski nie był odosobniony w swoich poglądach na kandydaturę Sztwiertni. Zdystansował się od niej „Głos Ludu Śląskiego”, organ prasowy tzw. radykałów frysztackich, ale w sposób dyplomatyczny: „Szanujemy p. Sztwiertnię i chętnie chcielibyśmy go mieć posłem wtenczas, gdyby kandydat ze strony robotniczej przepadł, każdy bezstronny człowiek przyznać nam jednak musi słuszność, że nie powinniśmy robotników pozbawiać tak szczupłego prawa, jakie im przyznane zostało”⁴⁶. W efekcie w V kurii Franciszek Friedel, redaktor „Głosu Ludu Śląskiego”, poparł czeskiego socjalistę Petra Cingra⁴⁷. W podobne nuty uderzał J. Kreisel na łamach „Gwiazdki Cieszyńskiej”: „Co do p. Sztwiertni, tobym ja Panu radził, ażebyś Pan nie wyciągał ręki po ostatnią odrobinę robotników, która się im słusznie należy”. Apelował, by wójt Kisielowa zrzekł się kandydatury na rzecz J. Cienciały⁴⁸. Później jednak „Gwiazdka Cieszyńska” zajęła bardziej pojed-

⁴¹ „Głos Ludu Śląskiego”, 1899, 7.

⁴² *Ibidem*, 1900, 42; „Przegląd Polityczny”, 1900, 22.

⁴³ „Głos Ludu Śląskiego”, 1900, 42; „Gwiazdka Cieszyńska”, 1900, 41; Galicz, *Ks. Ignacy Świeży*, s. 94. Józef Londzin miał jednak później opowiedzieć się przeciwko kandydaturze Michejdy; Krzysztof Nowak, Idzi Panic, *Ks. Józef Londzin 1863–1929*, Cieszyn 1998, s. 19; Krzysztof Nowak, *Ksiądz Józef Londzin i jego polityczna droga do Polski*, [w:] *Ks. Józef Londzin (1862–1929), kapłan, działacz patriotyczny i społeczny*, red. *idem*, Bielsko-Biała 2002, s. 7.

⁴⁴ „Głos Ludu Śląskiego”, 1900, 43.

⁴⁵ „Równość”, 1900, 42.

⁴⁶ „Głos Ludu Śląskiego”, 1900, 43.

⁴⁷ „Gwiazdka Cieszyńska”, 1900, 46.

⁴⁸ *Ibidem*, 48.

nawcze stanowisko, polecając swoim czytelnikom do wyboru albo J. Sztwiertnię, albo J. Cienciąle⁴⁹.

W V kurii obok J. Sztwiertni, J. Cienciąły i P. Cingra kandydowali związani ze stronnictwem niemieckim Eduard August Schröder, prawnik i nauczyciel z Cieszyna, oraz ksiądz Ferdynand Stibor ze Skoczowa, ale ich szanse były niewielkie⁵⁰. J. Michejda próbował pozyskać czeskie głosy w IV kurii, ale Czesi początkowo postawili warunek, że wszystkie polskie stronnictwa muszą poprzeć P. Cingra, czego J. Michejda nie mógł zagwarantować. Później w odezwie wyborczej, opublikowanej na łamach wydawanego przez Michejdów „Przeglądu Politycznego”, „komitet centralny czeski” poparł kandydaturę J. Sztwiertni⁵¹. Niewiele to pomogło wójtowi Kisielowa. W wyborach, które odbyły się 3 I 1901 r., w pierwszej turze P. Cingr zdobył 247, J. Sztwiertnia – 197, E.A. Schröder – 138, a J. Cienciąła – sześć głosów. W przeprowadzonej następnego dnia drugiej turze J. Sztwiertnia przegrał z P. Cingrem stosunkiem głosów 219 do 342. Wydawany przez S. Stojalowskiego „Wieniec i Pszczółka” uznał wybór P. Cingra za porażkę polskiego stronnictwa narodowego. Co ciekawe, „Głos Ludu Śląskiego”, występujący jako obrońca Polaków przed zalewem czeszczyzny, wyrażał zadowolenie, że czeski socjalista pokonał polskiego rolnika. Z kolei „Gwiazdka Cieszyńska” za odpowiedzialnych za klęskę Polaków w V kurii uznała Michejdów, ponieważ J. Cienciąła miałyby większą niż J. Sztwiertnia szansę zaważczyć o elektorat robotniczy. Warto zwrócić uwagę, że polski kandydat miał silny elektorat negatywny w postaci (pro)niemieckich liberałów, którzy w drugiej turze głosowali w większości na socjalistę⁵².

Wybory z 1901 r. nie oznaczały rozbratu J. Sztwiertni z ZŚK. Nadal był jego aktywnym członkiem, przemawiając przy okazji różnych zgromadzeń. Na uwagę zasługuje mowa wygłoszona 20 V 1906 r. w Kończycach Wielkich: „My chłopie nie znamy swojej siły, nie znamy naszych obowiązków. Najtrudniejszym jest poznać samego siebie, a z tą trudnością walczy dotąd chłop śląski. Narzekamy na złe czasy, ale niestety w nas tkwi złe, nie umiemy się bronić, ruszamy tylko palcem w bucie”. Jak dodawał korespondent „Gwiazdki Cieszyńskiej”, „Mówca w pięknym wywodzie wykazuje dobitnie, że rolnicy nie znają swoich interesów, marnują pieniądze na procesy, wódkę, gospody i narzekają ustawicznie, ale do pracy wzięć

⁴⁹ *Ibidem*, 52.

⁵⁰ „Głos Ludu Śląskiego”, 1900, 45; „Gwiazdka Cieszyńska”, 1900, 52; „Naprzód”, 1900, 222, dodatek „Dla Śląska”; 236, dodatek „Dla Śląska”.

⁵¹ „Gwiazdka Cieszyńska”, 1900, 44; „Przegląd Polityczny”, 1900, 21.

⁵² „Głos Ludu Śląskiego”, 1901, 1; „Gwiazdka Cieszyńska”, 1901, 1, 2; „Nowy Czas”, 1901, 2; „Równość”, 1901, 1; „Silesia”, 1901, 3, 4; „Wieniec i Pszczółka”, 1900, 52 (uwaga: numer z 6 I 1901 r., według numeracji ostatni z 1900 r.); 1901, 1. Na temat samych wyborów zob. też: Józef Chlebowczyk, *Główne problemy i etapy stosunków polsko-czeskich na Śląsku Cieszyńskim w XIX i na początku XX wieku (do r. 1914)*, Katowice 1961, s. 40–41; Walentyna Najdus, *Polska Partia Socjalno-Demokratyczna Galicji i Śląska 1890–1919*, Warszawa 1983, s. 364; Janusz Spyra, *Życie polityczne w latach 1848–1918*, [w:] *Dzieje Cieszyna od pradziejów do czasów współczesnych*, t. 3, red. Idzi Panic, Cieszyn 2010, s. 25.

się nie umieją”⁵³. Na początku 1907 r. został wybrany do zarządu ZŚK⁵⁴. Wiosną tego roku miały się odbyć wybory do Rady Państwa w Wiedniu. Szwiertni proponowano, by kandydował z ramienia ZŚK w okręgu wiejskim Cieszyn–Jabłonków (kandydatem w jego rodzinnym okręgu wiejskim Bielsko–Skoczów–Strumień miał być ks. J. Londzin). Szwiertnia nie przyjął oferty, wskazując na zły stan zdrowia, wiek i obowiązki związane z prowadzeniem gospodarstwa. Jak pisał później popierający go „Głos Ludu Śląskiego”, nie chciał, by jego kandydatura była taranem, którym można byłoby bić w ewangelickiego kandydata dr. J. Michejde⁵⁵.

Niedługo potem, 28 II 1907 r., w Skoczowie odbyło się zgromadzenie wójtów i przedstawicieli 34 gmin powiatu bielskiego. W nadchodzących wyborach parlamentarnych postanowili wysunąć kandydaturę Szwiertni. Ten nie był nawet obecny w czasie obrad. Ostatecznie po długich namowach zgodził się kandydować. Relacjonujący to wydarzenie korespondent „Gwiazdki Cieszyńskiej” wyrażał nadzieję, że w takiej sytuacji Szwiertnia zrezygnuje z członkostwa w ZŚK, „bo jedno z drugim pogodzić się nie da”. Co ciekawe, wójta Kisielowa poparli liberalni Niemcy, protestanci, także ci sympatyzujący ze stronnictwem niemieckim, oraz przedstawiciele tzw. radykałów frysztackich, których organem prasowym był „Głos Ludu Śląskiego”⁵⁶.

Kampania wyborcza pokazała, że polski ruch narodowy okres niewinności miał już dawno za sobą. W okręgu wiejskim Bielsko–Skoczów–Strumień jedynymi liczącymi się kandydatami byli Szwiertnia i Londzin, obaj katolicy o polskiej świadomości narodowej. Można odnieść wrażenie, że spotkał się kandydat „oddolny”, wysunięty przez miejscową ludność, z kandydatem „odgórnym”, partyjnym nominantem. Takie spojrzenie na kwestię byłoby krzywdzące dla urodzonego w Zabrzegu koło Strumienia ks. J. Londzina, aktywnego działacza narodowego. Szwiertnia, pobożny katolik i Polak nigdy nieukrywający swojej przynależności narodowej, okazał się kandydatem odpowiednim nie tylko dla swoich rodaków i współwyznawców, ale także dla ewangelików i Niemców. Warto przypomnieć sytuację z 1879 r., kiedy część ewangelików popierających polski ruch narodowy wolała zagłosować na niemieckiego kandydata niż na katolickiego księdza. Pokazuje to, że istniała pewna bariera uprzedzeń na tle religijnym, której nie dało się

⁵³ „Gwiazdka Cieszyńska”, 1906, 28.

⁵⁴ *Ibidem*, 1907, 13; „Poseł Związku Śląskich Katolików”, 1907, 33.

⁵⁵ „Głos Ludu Śląskiego”, 1907, 11; „Gwiazdka Cieszyńska”, 1907, 20; „Robotnik Śląski”, 1907, 4.

⁵⁶ „Dziennik Cieszyński”, 1907, 51; „Głos Ludu Śląskiego”, 1907, 9; „Gwiazdka Cieszyńska”, 1907, 18; „Robotnik Śląski”, 1907, 12. Urodzony w 1885 r. pastor Andrzej Buzek, *Z ziemi piastowskiej. Wspomnienia*, Warszawa 1963, s. 117, podobnie jak część literatury (Krzysztof Nowak, Idzi Panic, *Ks. Józef Londzin*, s. 21; Krzysztof Nowak, *Ksiądz Józef Londzin*, s. 20), uważa Jana Szwiertnię za kandydata Polskiego Stronnictwa Ludowego, czyli dawnych „fiedlowców”. Andrzej Stępnia, *Kwestia narodowa a społeczna na Śląsku Cieszyńskim pod koniec XIX i na początku XX wieku (do 1920 roku)*, Katowice 1986, s. 140, a za nim Grzegorz Wnętrzak, *Znaczenie ruchu koźdoniowskiego na Śląsku Cieszyńskim w świetle wyników wyborów z 1909 i 1911 roku*, „Pamiętnik Cieszyński”, 18, 2003, s. 53, uznają Szwiertnię za kandydata proniemieckiego.

przekroczyć. Dodatkowo ks. J. Londzin wprawdzie cieszył się dużą popularnością wśród ogółu mieszkańców powiatu bielskiego, ale miał też spory elektorat negatywny, zwłaszcza wśród elit. Widać to bardzo dobrze na przykładzie kolejnych wyborów. W 1909 r. w niedemokratycznych wyborach do Sejmu Śląskiego przegrał z Józefem Koźdoniem, ewangelickim i proniemieckim nauczycielem z Międzywiescia koło Skoczowa⁵⁷. Dwa lata później, w kolejnych wyborach powszechnych do Rady Państwa w 1911 r., wygrał w pierwszej turze (55,1%), pokonując Koźdonia (22,1%) i socjalistę Emanuela Chobota⁵⁸.

Jeśli chodzi o kampanię wyborczą z 1907 r., z pewną przykrością czyta się relacje prasowe na temat jej przebiegu. Robi się naprawdę żal J. Sztwiertni, zasłużonego polskiego działacza narodowego, którego „na języki” wzięli Jura i Jonek, bohaterowie popularnej rubryki w „Gwiazdce Cieszyńskiej”⁵⁹. W czasie zgromadzenia wyborczego ZŚK w Jabłonkowie padały okrzyki „Hańba Sztwiertni”⁶⁰. Jednocześnie widać, że pojawiały się osoby, które nawet w nieprzychylnych okolicznościach starały się bronić zasłużonego wójta z Kisielowa⁶¹.

Przed wyborami doszło do paradoksalnej sytuacji, niemiecka gazeta „Silesia” wzywała bowiem, by głosować na J. Sztwiertnię, członka Macierzy Szkolnej i ZŚK⁶². Dość nieoczekiwanie Sztwiertnię potępił „Dziennik Cieszyński”, organ polskich ewangelików zwanych – od nazwiska lidera, pastora F. Michejdy – „michejdowcami”. Był to zapewne manewr taktyczny, gdyż w ten sposób chciano utorować drogę porozumieniu z ZŚK. Sztwiertni zarzucano, że jest „skompromitowany poparciem niemieckim”, chociaż trudno go za to obwiniać. Jednak nawet życzliwy mu „Głos Ludu Śląskiego” sugerował, że powinien jednoznacznie odciąć się od stronnictwa niemieckiego⁶³. W wyborach, które odbyły się 15 V 1907 r., wygrał Londzin, zdobywając 6130 głosów. Sztwiertnia uzyskał ich 2247, a trzeci kandydat, socjalista Alojzy Bonczek (Bączek) – 1962⁶⁴.

⁵⁷ „Gwiazdka Cieszyńska”, 1909, 76; „Ślązak”, 1909, 33; Wnętrzak, *Znaczenie ruchu koźdoniowskiego*, s. 55–56. Buzek, *Z ziemi piastowskiej*, s. 125, pisze, że 75 wyborców przeciwnych Koźdoniowi oddało puste kartki, nie chcąc głosować na Londzina (zdaniem Buzka Koźdoń miał dostać 169 głosów, Londzin 92). Według relacji prasowych wstrzymało się tylko dwóch wyborców (Koźdoń dostał 92 głosy, Londzin 75), jednak słowa Buzka oddają nastroje pewnej części, głównie ewangelickich, wyborców z okręgu bielskiego.

⁵⁸ Wnętrzak, *Znaczenie ruchu koźdoniowskiego*, s. 56–57.

⁵⁹ „Gwiazdka Cieszyńska”, 1907, 36. Sztwiertni broniła Tekla Klabetnica, *alter ego* Jury i Jonka z „Głosu Ludu Śląskiego”; „Głos Ludu Śląskiego”, 1907, 11, 14. Por. też „Robotnik Śląski”, 1907, 12.

⁶⁰ „Głos Ludu Śląskiego”, 1907, 16.

⁶¹ „Gwiazdka Cieszyńska”, 1907, 34, 37.

⁶² „Silesia”, 1907, 107–110. Por. „Dziennik Cieszyński”, 1907, 108.

⁶³ „Dziennik Cieszyński”, 1907, 110; „Głos Ludu Śląskiego”, 1907, 20. Por. Buzek, *Z ziemi piastowskiej*, s. 117–118.

⁶⁴ „Dziennik Cieszyński”, 1907, 110; „Głos Ludu Śląskiego”, 1907, 20; „Gwiazdka Cieszyńska”, 1907, 39; „Robotnik Śląski”, 1907, 12, 24; „Silesia”, 1907, 111. Por. Alojzy Bonczek, *Pamiętnik*, Stonawa 1930, s. 52.

Po wyborach aktywność polityczna Sztwiertni na pewien czas osłabła. Musiał zmagać się z gorszymi przeciwnościami niż ataki prasowe. W lipcu 1907 r. wybuchł w Kisielowie pożar, a najbardziej poszkodowanym okazał się właśnie Sztwiertnia⁶⁵. Wójt stanął na czele komitetu zajmującego się rozdawaniem darów pomiędzy pogorzalców z Kisielowa⁶⁶. W 1907 r., być może jeszcze w trakcie kampanii wyborczej, zrezygnował z członkostwa w ZŚK⁶⁷. Co godne odnotowania, w ciągu następnego roku w jego ślady poszli wszyscy mieszkańcy Kisielowa, którzy należeli do tej organizacji⁶⁸.

Uporawszy się ze zniszczeniami spowodowanymi przez pożar, wrócił do działalności publicznej. 27 II 1908 r. został wybrany na przewodniczącego komitetu centralnego nowo założonego związku przełożonych gmin w powiecie bielskim, który miał dbać o interesy rolników. Już tego dnia wystosowano rezolucje do Rządu Krajowego i Sejmu Krajowego w Opawie w sprawie niekorzystnych dla tej grupy rozporządzeń⁶⁹. 30 VIII 1908 r. przewodniczył wiecowi rolniczemu w Ustroniu⁷⁰. W 1908 r. został uhonorowany złotym krzyżem zasługi, który wręczono mu 17 II 1909 r.⁷¹

Wprawdzie nie wstąpił ponownie do ZŚK, ale wszystko wskazuje, że po wyborach emocje opadły⁷². Sztwiertnia pozostał wierny polskiemu stronnictwu narodowemu. Tymczasem w 1909 r. stronnictwo niemieckie przeszło do ofensywy. Wspierany przez niemiecki kapitał J. Koźdoń, nauczyciel ze Skoczowa, założył Śląską Partię Ludową i zaczął wydawać tygodnik „Ślązak”⁷³. W Kisielowie próbą sił okazała się obsada stanowiska nauczyciela w miejscowej szkole. Wbrew wójtowi członkowie rady gminy wybrali Walentego Krzyszczka, uchodzącego za zwolennika stronnictwa proniemieckiego. W związku z tym w „Gwiazdce Cieszyńskiej” pojawiła się bardzo gorzka korespondencja z Kisielowa, której autorem

⁶⁵ „Dziennik Cieszyński”, 1907, 154; „Głos Ludu Śląskiego”, 1907, 28; „Rolnik Śląski”, 1907, 14.

⁶⁶ „Gwiazdka Cieszyńska”, 1907, 60, 73; 1909, 6; 1911, 8; „Nowy Czas”, 1907, 15.

⁶⁷ Brak go w wykazie członków ZŚK za rok 1907; „Poseł Związku Śląskich Katolików”, 1908, 34.

⁶⁸ W wykazie za rok 1907 pojawia się pięciu mieszkańców Kisielowa: Franciszek Handalik, Andrzej Handalik, Jerzy Klajsek, Jan Kubok i Adam Gorgosz, z kolei w wykazie za rok 1908 nie ma już żadnego; „Poseł Związku Śląskich Katolików”, 1908, 34; 1909, 36.

⁶⁹ „Dziennik Cieszyński”, 1908, 63; „Gwiazdka Cieszyńska”, 1908, 22.

⁷⁰ „Dziennik Cieszyński”, 1908, 205.

⁷¹ *Ibidem*, 279; 1909, 47; „Gwiazdka Cieszyńska”, 1908, 97.

⁷² „Ślązak”, 1910, 28, nie bez kąśliwych uwag opisuje serdeczne przywitanie w Skoczowie ks. Józefa Londzina z Janem Sztwiertnią, po tym jak ten został wybrany do Rady Szkolnej Powiatowej w Bielsku.

⁷³ Piotr Dobrowolski, *Ugrupowania i kierunki separatystyczne na Górnym Śląsku i w Cieszyńskim w latach 1918–1939*, Warszawa-Kraków 1972; Krzysztof Nowak, *Ruch koźdoniowski na Śląsku Cieszyńskim*, [w:] *Regionalizm a separatyzm – historia i współczesność. Śląsk na tle innych obszarów*, red. Maria Wanda Wanatowicz, Katowice 1995, s. 26–45; Wnętrzak, *Znaczenie ruchu koźdoniowskiego*, s. 53–66; Grzegorz Gąsior, *Tygodnik „Ślązak” wobec polskiego i czeskiego ruchu narodowego 1909–1923*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, 2006, 1, s. 113–129.

był zapewne sam Sztwiertnia, ukrywający się pod pseudonimem Niedopytalski. W odpowiedzi został brutalnie zaatakowany na łamach „Ślązaka”; autorem ostrego tekstu był prawdopodobnie Paweł Hałama z Kisielowa⁷⁴. Do relacji prasowych należy podchodzić z pewnym dystansem – w opowiadaniu *Czerwona noc* Krząszcza kisielowski wójt został przedstawiony w ciepłych barwach i nic nie wskazywało na konflikt między tą dwójką⁷⁵.

Po 1910 r. Sztwiertnia pojawia się na łamach prasy w zasadzie jedynie jako jeden z członków komitetu organizującego 27 VIII 1911 oraz 11 VIII 1912 r. uroczyste dożynki w parku Sikory w Cieszynie⁷⁶. W czasie ostatnich dożynek był już poważnie chory „na nerki i pęcherz”, jak mówiono we wsi. Zmarł 16 XI 1912 r. w Kisielowie. W metryce zgonu jako przyczynę śmierci wpisano raka pęcherza moczowego (*Blasenkrebs*). Został pochowany trzy dni później. „W gminie tutaj nie było jeszcze tyle ludu zgromadzonego jak na tem pogrzebie zaznaczyć trzeba” – zapisano w *Kronice gminy Kisielów*⁷⁷.

Zuzanna Sztwiertniowa przeżyła męża. W 1919 r. ufundowała stalowy dzwon do kościoła w Kisielowie, który miał zostać zbudowany w miejsce spalonego w 1907 r.⁷⁸ Z małżeństwa Zuzanny i Jana Sztwiertniów pochodzili: Paweł Wincenty (ur. 17 VII 1877, zm. 9 XI 1877)⁷⁹, Marianna (ur. 9 XII 1878), od 17 X 1899 r. żona Franciszka Ponca z Ogrodzonej⁸⁰, Anna Zofia (ur. 16 III 1880), od 12 II 1901 r. żona Jana Figuły, chałupnika w Końskiej⁸¹, Zuzanna Ewa (ur. 13 XI 1881, zm. 4 I 1883)⁸², Helena Julia (ur. 29 IV 1884, zm. 17 IV 1886)⁸³, Karol (ur. 28 X 1885)⁸⁴, Jan Stanisław (ur. 7 V 1887, zm. 22 II 1891)⁸⁵, Helena (ur. 12 IV 1889),

⁷⁴ „Gwiazdka Cieszyńska”, 1910, 9; „Ślązak”, 1910, 7.

⁷⁵ Walenty Krząszcz, *Czerwona noc*, „Gwiazdka Cieszyńska”, 1929, 30, 34.

⁷⁶ „Dziennik Cieszyński”, 1911, 190; „Gwiazdka Cieszyńska”, 1911, 68; 1912, 63.

⁷⁷ PMAO, Metryki zgonów, t. 3, s. 67–68; *Kronika gminy Kisielów*, s. 92; „Gwiazdka Cieszyńska”, 1912, 93; „Poseł Ewangelicki”, 1912, 47; „Rolnik Śląski”, 1912, 22; „Ślązak”, 1912, 47.

⁷⁸ „Gwiazdka Cieszyńska”, 1919, 7; Szweða, *Z dziejów Ogrodzonej*, s. 140. Nowy kościół zbudowano dopiero w 1934 r., a poświęcono go rok później; „Gwiazdka Cieszyńska”, 1934, 66; Szweða, *Z dziejów Ogrodzonej*, s. 145.

⁷⁹ PMAO, Metryki chrztów, t. 3, Kisielów, s. 24; Metryki zgonów, t. 2, Kisielów, s. 34.

⁸⁰ *Ibidem*, Metryki chrztów, t. 3, Kisielów, s. 25; USCD, Metryki ślubów parafii rzymskokatolickiej p.w. św. Mateusza Apostoła w Ogrodzonej – Ogrodzona 1888–1945, Kisielów 1890–1946, Gumna 1890–1947, Łąki 1886–1942, Kisielów, s. 21. Uwaga: w USC w Dębowcu znajdują się strony wyrwane z ksiąg metrykalnych parafii w Ogrodzonej z przełomu XIX i XX w., które następnie zostały zszyte w osobne tomy.

⁸¹ PMAO, Metryki chrztów, t. 3, Kisielów, s. 26; Metryki ślubów, t. 2, Kisielów, s. 22–23; USCD, Metryki ślubów parafii rzymskokatolickiej p.w. św. Mateusza Apostoła w Ogrodzonej – Ogrodzona 1888–1945, Kisielów 1890–1946, Gumna 1890–1947, Łąki 1886–1942, Kisielów, s. 23; „Gwiazdka Cieszyńska”, 1901, 8.

⁸² PMAO, Metryki chrztów, t. 3, Kisielów, s. 27; Metryki zgonów, t. 2, Kisielów, s. 37.

⁸³ *Ibidem*, Metryki chrztów, t. 3, Kisielów, s. 29; Metryki zgonów, t. 2, Kisielów, s. 39.

⁸⁴ *Ibidem*, Metryki chrztów, t. 3, Kisielów, s. 30.

⁸⁵ *Ibidem*, s. 31.

od 31 VIII 1907 r. żona Jana Pacuły z Ogrodzonej⁸⁶, Franciszek (ur. 18 VII 1890, zm. 29 XI 1893)⁸⁷, Zuzanna (ur. 4 I 1892), od 17 IX 1923 r. żona Gustawa Liszki ze Skoczowa⁸⁸, Józef Stanisław (ur. 7 V 1893, zm. 26 XII 1899)⁸⁹, Jan Franciszek (ur. 31 V 1895)⁹⁰, Franciszek (ur. 12 V 1897, zm. 3 IV 1898)⁹¹ i Rudolf (ur. 2 II 1899), sekretarz sądowy w Wodzisławiu, żonaty od 26 IX 1926 r. z Amalią Zajęc z Ogrodzonej⁹². Z dzieci Jana najbardziej znany był Karol, od 1912 r. członek Towarzystwa Rolniczego Księstwa Cieszyńskiego, w 1913 r. wybrany na wójta Kisielowa. W okresie międzywojennym był związany z ZŚK, a później z Narodowym Chrześcijańskim Zjednoczeniem Pracy⁹³.

Podsumowując, próbę odtworzenia biogramu Jana Sztwiertni – zapomnianego, a jednocześnie zasłużonego działacza narodowego i społecznego ze Śląska Cieszyńskiego – należy uznać za udaną. Samego Sztwiertnię można traktować jako przykład modelowy. Pochodził z chłopskiej rodziny osiadłej w Kisielowie od co najmniej kilku pokoleń i zaliczającej się do grona *siedlaków*, czyli najbogatszych gospodarzy. Jego działalność przebiegała niejako na dwóch płaszczyznach: lokalnej i regionalnej. W pierwszym wypadku były to działania ograniczone do najbliższych okolic, jak zakładanie szkoły, cmentarza, kasy oszczędności czy pomoc charytatywna, w drugim docelowo obejmowały cały Śląsk Cieszyński – było to aktywne członkostwo w Macierzy Szkolnej Księstwa Cieszyńskiego, Związku Śląskich Katolików i Towarzystwie Rolniczym Księstwa Cieszyńskiego. W pewnym sensie jawi się Sztwiertnia jako *enfant terrible* cieszyńskiego obozu narodowego. Dwukrotnie, będąc członkiem zarządu ZŚK, startował w wyborach przeciwko kandydatowi tej organizacji, a w jednym wypadku był popierany nawet przez stronnictwo niemieckie. Pokazuje to nie tylko pewną niezależność wójta z Kisielowa, ale też to, że osoba „umiarkowana”, chociaż jednoznacznie kojarzona z polskim ruchem narodowym, mogła zdobyć szerokie poparcie wśród mieszkańców Śląska Cieszyńskiego ponad podziałami politycznymi, wyznaniowymi i narodowymi.

⁸⁶ *Ibidem*, s. 35; Metryki ślubów, t. 2, Kisielów, s. 26; USCD, Metryki ślubów parafii rzymskokatolickiej p.w. św. Mateusza Apostoła w Ogrodzonej – Ogrodzona 1888–1945, Kisielów 1890–1946, Gumna 1890–1947, Łąki 1886–1942, Kisielów, s. 26.

⁸⁷ USCD, Metryki chrztów parafii rzymskokatolickiej p.w. św. Mateusza Apostoła w Ogrodzonej – Kisielów (1890–1941), s. 38.

⁸⁸ *Ibidem*, s. 40; Metryki ślubów parafii rzymskokatolickiej p.w. św. Mateusza Apostoła w Ogrodzonej – Ogrodzona 1888–1945, Kisielów 1890–1946, Gumna 1890–1947, Łąki 1886–1942, Kisielów, s. 35.

⁸⁹ *Ibidem*, Metryki chrztów parafii rzymskokatolickiej p.w. św. Mateusza Apostoła w Ogrodzonej – Kisielów (1890–1941), s. 41.

⁹⁰ *Ibidem*, s. 45.

⁹¹ *Ibidem*, s. 48.

⁹² *Ibidem*, s. 51; PMAO, Metryki ślubów, t. 2, Ogrodzona, s. 43–44; Szwe da, *Z dziejów Ogrodzonej*, s. 50.

⁹³ „Rolnik Śląski”, 1912, 12; „Gwiazdka Cieszyńska”, 1913, 66; 1919, 58; 1920, 196; 1921, 69; 1922, 66, 76, 92; 1928, 18; 1930, 8; „Nowiny Śląskie”, 1935, 10; *Kronika gminy Kisielów*, s. 92.

MICHAEL MORYS-TWAROWSKI

**JAN SZTWIERTNIA (1850-1912).
NATIONAL AND SOCIAL ACTIVIST FROM CIESZYN SILESIA**

Jan Sztwiertnia (1850-1912) remains forgotten in the regional historiography. He descended from a peasant family which lived in Cieszyn Silesia for generations. Was active both in the local community (32 years as mayor of Kisielowo) as well as in the affairs of the entire region. A member of the administration of the Silesian Catholic Association (ZŚK), School Society of the Cieszyn Duchy (Macierz Szkolna Księstwa Cieszyńskiego) and the Agricultural Association of the Cieszyn Duchy (Towarzystwo Rolnicze Księstwa Cieszyńskiego), also an associate of the Polish National Movement. Twice a candidate to the State Council in Vienna, in both cases running against the candidates from ZŚK. In 1901 lost in second round against the socialist Petr Cingr, who had the support of some of the Polish parties. In 1907 supported by "Silesia", a newspaper of German liberals. Sztwiertnia then lost to priest Józef Londzin from ZŚK. His career demonstrates that although clearly supported by the Catholic wing of Polish national movement, at the turn of the century he was able to win the support which transcended national and religious boundaries in Cieszyn Silesia.

Translated by Maciej Zińczuk

MICHAEL MORYS-TWAROWSKI

**JAN SZTWIERTNIA (1850-1912). VOLKS- UND NATIONALAKTIVIST
AUS DEM OLSAGEBIET**

Jan Sztwiertnia (1850-1912) gilt als eine vergessene Gestalt der regionalen Historiographie. Er stammte aus einer Bauernfamilie, die seit Jahren das Olsagebiet bewohnte. Die Spuren seines Wirkens sind sowohl auf der lokalen Ebene (über 32 Jahre war er Gemeindevorsteher von Kisielów) als auch in der ganzen Region spürbar. Er gehörte dem Vorstand des Verbands der schlesischen Katholiken (Związek Śląskich Katolików), dem Schulverein des Herzogtums Teschen (Macierz Szkolna Księstwa Cieszyńskiego) und der Agrargesellschaft des Herzogtums Teschen (Towarzystwo Rolnicze Księstwa Cieszyńskiego) an. Er war mit der polnischen Volksbewegung verbunden. Zweimal nahm er an den Wahlen zum Staatsrat in Wien teil, jedesmal rivalisierend mit den Kandidaten vom Verband der schlesischen Katholiken. 1901 verlor er im zweiten Wahlgang gegen den Sozialisten Petr Cingr, der von polnischen Parteien unterstützt wurde. 1907 forderte sogar „Silesia“ – ein Organ der deutschen Liberalen – zum Antritt zur Wahl auf Sztwiertnia auf. Bei dieser Wahl unterlag er dem Priester Józef Londzin, dem Kandidaten des Verbands der schlesischen Katholiken. Die Aktivitäten von Sztwiertnia beweisen, dass eine Person, die eindeutig mit der katholischen Strömung der polnischen Nationalbewegung assoziiert wurde, an der Wende des 19. zum 20. Jahrhundert im Teschener Schlesien trotz religiöser oder nationaler Teilungen eine Unterstützung erhalten konnte.

Übersetzt von Anna Giza